

Iz pedagoške teorije i prakse

Stručni rad

UDK: 364.636-043.4

159.937: 616-036.21

Željka Maic i Goran Matijević

Vršnjačko nasilje u vrijeme pandemije – percepcija učenika osnovne škole

Sažetak

Vršnjačko nasilje složena je i sveprisutna pojava, a kod žrtava može izazvati ozbiljne psihofizičke posljedice, posebice ako je dugotrajna. Pandemija uzrokovana koronavirusom kriza je koja je zahvatila sve sfere društvenoga života i ostavila mnogobrojne posljedice na građane uključujući i djecu. Cilj rada bio je istražiti učestalost i oblike vršnjačkoga nasilja uzevši u obzir dob i spol, utvrditi percepciju učenika o problematici vršnjačkoga nasilja, odrediti percepciju učenika o osobinama počinitelja i žrtve, ispitati načine na koje žrtva, promatrači, roditelji, školsko osoblje i policijski službenici reagiraju na nasilje. U istraživanju je sudjelovalo 335 učenika jedne osnovne škole od čega je 168 učenika i 167 učenica u dobi od četvrtog do osmog razreda, a istraživačkim upitnikom prikupljeni su opći podatci te oni o percepciji učenika o nasilju, oblicima, karakteristikama te reakcijama na vršnjačko nasilje. Rezultati istraživanja ukazuju na to da i dječaci i djevojčice podjednako čine nasilje, i to učenici viših razreda, da je nasilja više od početka koronakrize i da je u porastu elektroničko nasilje. Od oblika nasilja koje su učenici doživjeli ili kojemu su svjedočili najčešće je psihološko nasilje, konkretnije - ogovaranje navode kao neugodnost koju su najčešće doživjeli. Prema mišljenju učenika, najistaknutije osobine nasilnika su agresivnost, zlonamjernost, sebičnost, iskorištavanje drugih dok za žrtve smatraju da su to najčešće učenici s teškoćama. Na nasilje žrtve nasilja najčešće reagiraju na način da uzvrate istom mjerom, promatrači na način da obavijeste učitelja, roditelji na način da obavijeste djelatnike škole, školsko osoblje i djelatnici policije na način da poduzmu odgovarajuće mjere nakon kojih se nasilje smanji ili prestane.

Ključne riječi: pandemija, percepcija učenika, reakcije na nasilje, učenici osnovne škole, vršnjačko nasilje

Uvod

Brojne zemlje širom svijeta već se više godina susreću s problemom vršnjačkoga nasilja i poduzimaju aktivnosti na planu prevencije i njegova sprečavanja. Vršnjačko nasilje sveprisutno je i predstavlja velik i nadasve složen problem, a u posljednjim godinama poprima nove i složenije podvrste poput, primjerice elektroničkoga nasilja kojim se nasilje iz prostora škola seli u obiteljske domove i produžuje na cjelodnevno, što kod djece dovodi do depresivnosti, usamljenosti i niskoga samopoštovanja (Alsaker i Olweus, 1986; prema Reić, Ercegovac, 2016). Ipak, odnos zajednice prema vršnjačkome nasilju nije uvijek u prošlosti i danas bio jednak. Naime, prije znanstvenih istraživanja i terminiranja pojmova te smjerova aktivnosti prevencije krajem 60-ih i ranih 70-ih godina prošloga stoljeća, neki od današnjih jasnih oblika vršnjačkoga nasilja, poput fizičkog nasilja u školama, smatrali su se neizostavnim dijelom odrastanja i jačanjem pojedinca (Sesar, 2011).

U istraživanjima (Baldry, 2003; Olweus, 1998; Randall, 1997; Rigby, 1996), pronalazimo brojne definicije vršnjačkoga nasilja. Prema Olweusovoj definiciji (Olweus, 1998; prema Pregrad i sur., 2007), na koju se referira najveći broj radova na našim prostorima, vršnjačko je nasilje situacija nerazmjerne snage u kojoj je učenik opetovano i trajno izložen negativnim postupcima jednoga ili više učenika. Većina teorija o vršnjačkom nasilju ima tri bitna zajednička kriterija pri definiranju vršnjačkoga nasilja, a kažu da postoji negativni postupak koji podrazumijeva namjerno nanošenje ozljeda

drugoj osobi, negativni postupak se ponavlja i traje (izuzeti su određeni događaji koji nemaju taj karakter, poput nesuglasica i dr.) te postoji asimetričan odnos snaga u kojemu se žrtva nasilja s teškoćom brani i bespomoćna je u odnosu prema zlostavljaču.

Od početaka teorijskoga razmatranja ovoga problema do danas vršnjačko nasilje iskazivalo se u raznim oblicima te se kvalificiralo u razne vrste i podvrste pa se tako i u literaturi tijekom povijesti nalaze brojne podjele na vrste i oblike. Krenuvši od najcitiranijih, vršnjačko nasilje može se podijeliti na dvije vrste, i to na **izravno**, koje predstavlja direktan napad na žrtvu, i na **neizravno** nasilje: izolacija, ogovaranje, bez direktnog napada (Olweus, 1998). Najčešća je podjela vršnjačkoga nasilja prema obliku: **fizičko nasilje** (udaranje, ozljeđivanje, naguravanje, štipanje, pljuvanje, sputavanje drugoga tjelesnim dodirima i oštećivanje žrtvine imovine) i **verbalno nasilje** (vrijedanje, sramoćenje, zastrašivanje, izrugivanje, zadirkivanje, prijatnje, itd.) (Olweus, 1998; Buljan Flander, Šostar, 2011).

Podvrste vršnjačkoga nasilja su: relacijsko (emocionalno) nasilje, seksualno nasilje, kulturološko nasilje, ekonomsko nasilje (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2010) i relativno najnovije – elektroničko nasilje (Reić, 2016).

Relacijsko (emocionalno, psihološko) nasilje usko je povezano s fizičkim i verbalnim nasiljem i uključuje namjerno isključivanje djeteta iz zajedničkih aktivnosti razreda ili dječje grupe, namjerno ignoriranje u komunikaciji, nepristojna kretanja, odbijanje molbi drugoga djeteta, uvjeravanje vršnjaka da je dijete potrebno odbaciti (Olweus, 1998) te širenje glasina i ogovara-

nje (Crick i Nelson, 2002). Uz neposredan odnos prema vršnjacima u posljednje vrijeme kao platforma za ovu podvrstu vršnjačkoga nasilja često se koriste internetske društvene mreže.

Seksualno nasilje podrazumijeva neželjene fizičke dodire ili seksualne aktivnosti izmipulirane lažima, prijetnjama, pritiskom, neželjenim komentarima seksualnoga sadržaja, razne neprimjerene prijedloge, govor tijela, ali i razna neverbalna ponašanja koja nisu poželjna i dovođe žrtvu u neugodu (Ženska soba, 2017).

Kulturološko ili kulturalno nasilje podrazumijeva izdvajanje i vrijeđanje djeteta na temelju njegove različitosti na nacionalnoj, vjerskoj i rasnoj osnovi.

Ekonomsko nasilje uključuje krađu i iznuđivanje novca od djece, krađu školskih i drugih predmeta.

Elektroničko nasilje (eng. *cyberbullying*) oblik je nasilja koji se vrši posredstvom suvremenih tehnologija i sustava za prijenos podataka i sadržaja – putem računala, mobitela, e-pošte, društvenih mreža i raznih razrednih ili drugih grupa na tim mrežama (Reić, 2016). Obilježja su ove suvremene podvrste vršnjačkoga nasilja izloženost žrtve cjelodnevnom nasilju i mogućnosti 24-satnog uznemiravanja, kako u školi, tako i u vlastitom domu koji se, do pojave ove vrste vršnjačkoga nasilja, smatrao sigurnim mjestom od vršnjačkoga nasilja. Široka rasprostranjenost brojnih kanala komunikacije, posebice u vrijeme pandemije koronavirusa, kada su djeca bila primorana biti daleko više na mrežama u odnosu na prethodne godine, pogoduje pojavi i širenju ove vrste nasilja, a anonimnost koja se ostvaruje lažnim profilima ili prikriivenim brojevima složen je i velik problem za sve žrtve nasilja i za zajednicu u cjelini.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima definira nasilje među djecom i mladima kao svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povrjeđivanja, a koje se, neovisno o mjestu izvršenja, može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju, i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i održava neravnopravan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca). Nasiljem među djecom i mladima smatra se osobito namjerno uzrokovani fizički napad u bilo kojem obliku, primjerice udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično, bez obzira je li kod napadnutog djeteta nastupila tjelesna povreda, psihičko i emocionalno nasilje prouzročeno opetovanim ili trajnim negativnim postupcima od strane jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrdnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz skupine kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje sudjelovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili boli, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novaca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta i mlade osobe (i spolno uznemiravanje i zlostavljanje) kojima se drugom djetetu namjerno nanosi fizička i duševna bol ili sramota (Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2004).

Za vršnjačko nasilje često se koristi i anglosaksonski izraz *bullying*, koji Američka psihološka asocijacija – APA **opisuje** kao oblik agresivnoga ponašanja u kojem netko namjerno i više puta nanosi ozljedu ili nelagodu drugoj osobi. Maltretiranje može imati oblik fizičkoga kontakta, riječi ili suptilnijih radnji. Maltretirana osoba obično ima problema s obranom sebe i ne čini ništa da „prouzrokuje“ nasilje (APA, 2022).

Pandemija izazvana koronavirusom djecu je u jednoj od faza vratila u domove i „prisilila“ na još intenzivniju elektroničku komunikaciju (na negativan utjecaj dugotrajnoga boravka djece na mrežama stručnjaci su upozoravali prije pandemije (Labaš i Maleš, 2017), a zatim u drugoj fazi vratila djecu u škole, i to u nove uvjete ograničenja uzrokovanih epidemiološkim mjerama. Iako se većina stručnjaka slaže da su se djeca brzo prilagodila, posljedice nedvojbeno ostaju. Smanjenje socijalnih kontakata s vršnjacima, manjak fizičke aktivnosti, pretilost, anksioznost i depresija prisutni su i prije pandemije koronavirusa. U vrijeme krize nedvojbeno su postali još jači okidači za vršnjačko nasilje. Očekivano, u 2020. i 2021. godini bilježi se manji broj prijava vršnjačkoga nasilja u odgojno-obrazovnim institucijama (manje kontakata među djecom zbog *online* nastave i čestih izolacija djece). Istovremeno, zadržan je kontinuitet pritužbi na *online* nasilje u školskoj skupini, najčešće na razrednim društvenim grupama (Pravobraniteljica za djecu, 2020). Pandemija i mjere prevencije bolesti COVID-19 utjecali su na značajno smanjenje ili uopće izostanak preventivnih aktivnosti na planu prevencije vršnjačkoga nasilja u školama, što je u svakom slučaju nemjerljiv, ali

zasigurno velik gubitak u raznim fazama dječje odgoja i obrazovanja, ali i gubitak na planu prevencije u zajednici.

Naime, škole, Centri za socijalnu skrb, udruge, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske provode razne projekte koji direktno ili indirektno imaju za cilj prevenciju nasilja od najranije školske dobi do završnih razreda srednje škole (Zdrav za 5, Živim život bez nasilja, Zajedno, itd.). Projekti tijekom 2020. i 2021. godine nisu provodeni fizički u školi.

Iz toga proizlaze i preporuke pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske koji, uz ostale, navodi da je „nužno pratiti stanje i provoditi prevenciju jer novonastali rizici za pojave teškoća mentalnoga zdravlja dugoročno predstavljaju rizik i za pojavu vršnjačkoga nasilja“. Temeljem praćenja stanja i obveze poduzimanja mjera prevencije, te prethodno opisane preporuke, ovim istraživanjem nastojalo se utvrditi učestalost i oblike vršnjačkoga nasilja s obzirom na dob i spol, percepciju učenika o problematici vršnjačkoga nasilja, odrediti percepciju učenika o osobinama počinitelja i žrtve, ispitati načine na koje žrtva, promatrači, roditelji, školsko osoblje i policijski službenici reagiraju na nasilje. Rezultati istraživanja također trebaju pomoći utvrđivanju potreba za provođenjem onih preventivnih programa za rizike koje su učenici u istraživanju naveli kao najbrojnije te bi rezultati trebali pokazati i tko bi ih po njihovom mišljenju trebao provoditi. Na taj način štedi se i vrijeme i resursi te se školski program ne opterećuje nepotrebnim sadržajima, već se prevencija usmjerava na iskazane rizike.

1. Pregled istraživanja u području vršnjačkoga nasilja prije i u vrijeme pandemije

Prije pandemije koronavirusa u svijetu i u Hrvatskoj proveden je velik broj istraživanja o vršnjačkom nasilju, no njihovi rezultati u većini slučajeva teško su usporedivi zbog različitosti u definiranju pojmova vršnjačkoga nasilja, njegovih oblika, vrsta i podvrsta, dobi anketiranih skupina, a shodno tome i instrumenata koji su im prilagođeni (upitnici, ankete i dr.).

Istraživanje nasilja među djecom i mladima Svjetske zdravstvene organizacije provedeno 2005. i 2006. godine u okviru šire studije koja je obuhvatila djecu i mlade iz 40 zemalja (uključujući i Hrvatsku), u kojemu je sudjelovalo 202 056 djece i mladih (u dobi od 11,3 i 15 godina), pokazalo je velike međunacionalne razlike pri čemu je prosječno od svih zemalja ova pojava iskazana u 10,7 % anketiranih, a 12,6 % djece iskazalo je da su bila žrtve nasilja i 10,7 % da su i sami bili počinitelji nasilja. Najviši postotci vršnjačkoga nasilja u tom istraživanju utvrđeni su po pojedinim dobnim skupinama u Turskoj, Litvi, Švedskoj, Španjolskoj i Islandu i kreću se od 21 do 37 % dok su najniži zabilježeni na Malti, u Švedskoj, Norveškoj i u Finskoj, i to od 3 do 5 %. Slučajeve vršnjačkoga nasilja od 2401 djeteta i mladih u Hrvatskoj prijavilo je 9,9 % djevojčica i 15,7 % dječaka, što Hrvatsku prema tom istraživanju svrstava u donji dio ljestvice zemalja u kojima je provedeno istraživanje (WHO, 2006).

Prema podatcima Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba (Buljan Flander, Šostar, 2011), postotak školske djece koja su žrtve

nasilništva u školi u većini zemalja je sličan: u Australiji 17 %, u Engleskoj 19 %, u Japanu 15 %, u Norveškoj 14 %, u Španjolskoj 17 %, u SAD-u 16 %, a nasilje se najčešće događa od 4. do 8. razreda osnovne škole. 71 % profesora i nastavnika ne obazire se i ne poduzima ništa na nasilnička ponašanja i zastrašivanja u školi, a agresivno ponašanje uči se rano i teško se mijenja ako je još uvijek postojano u dobi od osam godina. I dječaci i djevojčice zastrašuju, uglavnom učenike istih spolova (osim kad je riječ o seksualnom nasilju). Poliklinika je 2003. godine i sama provela istraživanje o školskom nasilju u 25 osnovnih škola, u 13 gradova Hrvatske, među učenicima od četvrtoga do osmog razreda. Dobiveni rezultati pokazali su da otprilike svako četvrto dijete, tj. 27 % ispitanih učenika, skoro svakodnevno doživljava barem jedan od oblika nasilja u školi, pri čemu je 19 % djece pasivna žrtva (samo doživljavaju nasilje), a 8 % su „provokativne žrtve“ (doživljavaju nasilje, ali ga i čine). Istraživanje je pokazalo da je 8 % djece svakodnevno nasilno prema drugoj djeci, a sama ne doživljavaju nasilje (tj. ukupno 16 % djece svakodnevno se nasilno ponaša prema drugoj djeci). Postoji značajna povezanost između počinjenoga i doživljenoga nasilja. Djeca koja češće doživljavaju nasilje češće su i sama nasilna prema drugoj djeci (Buljan Flander, Šostar, 2011).

Centar za mirovne studije iz Zagreba (CMS, 2014) proveo je 2014. godine u osamnaest škola na području Hrvatske istraživanje koje je obuhvatilo 700 učenika osmih razreda osnovnih i drugih razreda srednjih škola o percepciji i pojavnosti nasilja među mladima. Rezultati toga istraživanja ukazuju na to da je

najzastupljenije verbalno nasilje, odnosno učenici su najčešće ogovali ili bili ogovali pri čemu se tri četvrtine ispitanika barem jednom našlo u tim situacijama, dvije trećine učenika druge učenike nazivalo je pogrdnim imenom, ali je bilo i žrtava takvog ponašanja. Iza verbalnoga, po učestalosti slijedi fizičko nasilje za koje otprilike 40 % učenika navodi da je odgurnulo drugoga učenika, a njih polovina pretrpjela je guranje. Udaranje je nešto rjeđe (ali ipak značajno više od prosjeka u istraživanju UNICEF-a), odnosno 37 % učenika udarilo je druge, a udarce je pretrpjelo 42 % učenika. Prema istom istraživanju dječaci su skloniji prijetnjama i fizičkom nasilju, a djevojčice su sklonije psihičkom i emocionalnom nasilju, i to ogovalanju koje je najčešći oblik verbalnoga nasilja, a slijede ga: vrijeđanje, izrugivanje, podcjenjivanje i socijalno isključivanje. Učenici osnovnih škola, dječaci i mlađa djeca te djeca s kroničnim bolestima i kognitivnim deficitima, češće su žrtve fizičkoga nasilja. Žrtve pate od tjelesnoga straha, oprezni su, osjetljivi, mirni, povučeni, sramežljivi dok su počinitelji nagle čudi, razdražljivi su, impulzivni, željni prevlasti.

U okviru kampanje UNICEF-a u Hrvatskoj pod nazivom „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“ provedeno je 2004. godine istraživanje o vršnjačkom nasilju u koje su bila uključena 23 342 učenika iz 84 osnovne škole i 3 974 učenika iz devet srednjih škola. To istraživanje pokazalo je da je 10,4 % učenika bilo zlostavljano dok je 22,3 % pretrpjelo neki oblik nasilja tijekom posljednjih mjeseci. Slično kao i na regionalnoj razini istraživanja, i na području Hrvatske raspon prosječnih rezultata vrlo je velik od škole do škole, te se kreće od 4 do 21%. Najčešći oblici nasilja prema tom istraživanju

bili su verbalno i emocionalno nasilje (pogrdna imena, ismijavanje, zadirkivanje, laganje i širenje lažnih glasina, odvratanje od grupe). Naknadno je, s ciljem evaluacije ciljeva kampanje, u 21 školi koje su se u kampanju uključile u nastavnim godinama 2008./2009. i 2009./2010. provedeno ispitivanje o vršnjačkom nasilju u kojem je sudjelovalo 4 397 učenika osnovnih škola od petih do osmih razreda. Rezultati ukazuju na to da je u odnosu na 2004. godinu došlo do porasta udjela zlostavljanih učenika, odnosno prosječno je 11,83 % učenika bilo izloženo zlostavljanju, a 23,68 % ih je jednom ili dva puta mjesečno doživjelo neki oblik nasilja. Zabrinjavajuće je da je zabilježen rast postotka vršnjačkoga nasilja upravo u školama u kojima su se provodile preventivne aktivnosti iz navedene kampanje, ali isto opravdava potrebu njenoga provođenja (UNICEF, 2012).

Reić, Ercegović (2016) ističu da učestalost vršnjačkoga nasilja tijekom osnovne škole raste s dobi i doživljava svoj vrhunac na kraju toga razdoblja obrazovanja, a nakon toga opada u srednjoj školi. S dobi raste i vjerojatnost elektroničkoga vršnjačkoga nasilja. Dječaci su češće nasilni, djevojčice rjeđe, a djevojčice su češće žrtve nasilja, i to doživljenoga i od djevojčica i od dječaka. Iako je verbalno nasilje prema većini istraživanja najčešće, veća je vjerojatnost da će dječaci doživjeti fizičko nasilje, a djevojčice verbalno. Učenici – žrtve nasilja imaju slabiji školski uspjeh, a uz njega se pojavljuju i druge opasnosti koje su različite vrste i duljine trpljenja nasilja, a kreću se od depresija, kroničnih bolesti do čak suicidalnih namjera. Djeca su u većini istraživanja skloni pomoći i nasilje prijaviti najčešće roditeljima, no njih 17 – 41 %, prema više istraživanja, ne bi ga prijavilo, što je zabrinjavajuće

će jer bez prijave nema niti rješenja i prevencije.

Sažimanjem navedenoga, razvidno je da je od najznačajnijih istraživanja na nacionalnom nivou prošlo više godina; niti jedno istraživanje nije provedeno u uvjetima kriza poput nastale pandemije; ranija su postojeća istraživanja iskazivala značajne razlike o stavovima učenika o vršnjačkom nasilju, na koji se način pojavljuje i kako zajednica na njega reagira.

2. Ciljevi istraživanja, hipoteze i metode rada

2.1. Cilj istraživanja

Osnovni je cilj ovoga istraživanja utvrditi učestalost vršnjačkoga nasilja i percepciju učenika u dobi od četvrtih do osmih razreda Osnovne škole braće Radić Pakrac o vršnjačkom nasilju u vrijeme pandemije koronavirusa. Specifičnim ciljevima ovoga istraživanja pokušalo se dati odgovore na sljedeće postavljene probleme istraživanja:

- Koliko su učenici informirani o problematici vršnjačkoga nasilja i kakav je odnos među učenicima u školi?

- U kojoj je mjeri vršnjačko nasilje prisutno u školi?

- Koji su najčešći oblici i vrste vršnjačkoga nasilja u školi?

- U kojoj je dobi nasilje najčešće i tko su češći počinitelji po dobi i spolu?

- Je li u vrijeme pandemije koronavirusa došlo do povećanja nasilja i ukoliko jest, kojih je oblika i vrsta?

- Koje su najčešće osobine počinitelja?

- Koje su najčešće osobine žrtve?

- Kome se učenici obraćaju u slučaju vršnjačkoga nasilja?

- Kako na nasilje reagira žrtva, roditelji, školsko osoblje, a kako policijski službenici?

Istraživačke hipoteze postavljene su jednim dijelom temeljem opisanih ranijih istraživanja u prethodim dijelovima rada, a formirane su i zasebne hipoteze temeljem prethodnih iskustava autora istraživanja u radu s djecom u vrijeme pandemije.

2.2. Hipoteze

U skladu s navedenim ciljevima postavljene su sljedeće hipoteze:

H0: Pretpostavlja se da su učenici osnovne škole u kojoj se istraživanje provodi educirani o vršnjačkom nasilju.

H1: Pretpostavlja se da su najčešći oblici vršnjačkoga nasilja fizičko i relacijsko (emocionalno, psihološko), elektroničko nasilje te da su manje prisutni seksualni, socijalni, i ekonomski oblici nasilja.

H2: Pretpostavlja se da su osnovne karakteristike osobe koja čini nasilje: dominantnost, iskorištavanje drugih, sebičnost, neodgovornost.

H3: Pretpostavlja se da su žrtve vršnjačkoga nasilja: novi učenik u školi, osoba s niskom razinom samopoštovanja, osoba s prethodnim traumatskim iskustvima, nadareno dijete ili dijete s tjelesnim ili intelektualnim teškoćama.

H4: Pretpostavlja se da žrtve nasilja različito reagiraju na vršnjačko nasilje.

H5: Pretpostavlja se da je vršnjačkog nasilja u pandemiji, posebice zbog rjedega kontakta među učenicima, manje, i to posebice fizičkoga i verbalnoga.

H6: Pretpostavlja se da djelatnici škole, roditelji i policija različito reagiraju na vršnjačko nasilje.

2.3. Opis uzorka

Istraživanje je provedeno u razdoblju od listopada do prosinca 2021. godine, odnosno u prvom polugodištu nastavne godine 2021./2022. u Osnovnoj školi braće Radić Pakrac u vrijeme pandemije koronavirusa (i u vrijeme epidemioloških preporuka od kojih se ističu nošenje zaštitnih maski u školama, obvezna izolacija u slučaju bolesti ili kontakta, propisane mjere udaljenosti između učenika). Upitnik u e-obliku (Microsoft Forms) popunilo je 335 učenika u dobi od četvrtih do osmih razreda, od čega je 54 učenika četvrtih, 73 učenika petoga, šestoga i osmog razreda te su 62 učenika sedmoga razreda. Uzorak je odabran po uzoru na sva relevantnija istraživanja opisana u prethodnim poglavljima, a promatrano prema spolu, isto je obuhvatilo 168 dječaka i 167 djevojčica. Uzorkom (gradska, prigradska, dob, spol, vrijeme pandemije u kojemu su učenici nakon eventualne izolacije mogli popuniti upitnik) osigurano je da dobiveni podatci prikazuju realno stanje u populaciji u vrijeme krize uzrokovane pandemijom.

2.4. Anketni upitnik

Podatci su prikupljeni anketnim upitnikom izrađenim u e-obliku (Microsoft Forms), koji je izradio autor istraživanja, a iste je prikupila autorica istraživanja koja je ujedno i pedagoginja u istoj školi. Anketni upitnik sadrži 25 varijabli i usklađen je s načelima Etičkoga kodeksa istra-

živanja s djecom (Ajduković, Keresteš, 2020). Uz pitanja s početka upitnika, koja se odnose na sociodemografske podatke, ostala pitanja obuhvaćaju zavisne varijable i odnose se na različite tvrdnje o vršnjačkom nasilju, istražuju stavove učenika te povezanost između stavova i ponašanja, kao i ona o utjecaju pandemije koronavirusa na vršnjačko nasilje.

O istraživanju je unaprijed obaviještena ravnateljica škole i nastavno osoblje te Služba za prevenciju Ravnateljstva policije MUP-a RH (djelatnici PU uključeni u istraživanje), a učenici su dragovoljno pristupali anonimnom ispunjavanju upitnika nakon što su upoznati s istraživanjem, a trajalo je prosječno 20 minuta. Prije popunjavanja svi su učenici upoznati da se za nejasnoće mogu obratiti autorici istraživanja koja je bila nazočna u svakom razrednom odjeljenju te su zamoljeni za istinitost navoda i upućeni su na to da u svakom trenutku mogu odustati od popunjavanja upitnika.

3. Rezultati

U ovom su poglavlju prikazani rezultati istraživanja po pojedinim sastavnim elementima upitnika. Rezultat je proistekao iz korištenja deskriptivne statističke metode koja je primijenjena u ovom radu, a koja obuhvaća prikupljanje i obradu istraživanih percepcija ispitanika uz prikaz brojčane i prosječne vrijednosti. Rezultati istraživanja dijelom su opisani, a dijelom prikazani u tabličnom obliku te daju pregledan sadržaj, odnosno odgovore na postavljene ciljeve istraživanja iz kojih se nedvojbeno može dovesti do zaključaka o realnom stanju vršnjačkoga nasilja u vrijeme pandemije koronavirusa. Rezultati istraživanja osviještenosti učenika o vršnjač-

kom nasilju ukazuju na to da je od ukupnoga broja učenika (335) mišljenje većine ispitanika, i to njih 194 ili 58 %, da su dobro informirani o pojavama, uzrocima i posljedicama vršnjačkoga nasilja; 121 ispitanik ili 36 % mišljenja je da je informiran, ali nedovoljno, a 20 ispitanika ili 6 % nije informirano o pojavama, uzrocima i posljedicama vršnjačkoga nasilja.

Na pitanje tko ih je upoznao ili tko im je ukazao na vršnjačko nasilje, 127 učenika ili 38 % izjavilo je su to bili roditelji, 84 ili 25 % upoznao je razrednik, 63 ili 19 % mediji, 43 ili 13 % pedagog/psiholog, 11 učenika ili 3 % o nasilju su upoznali ostali te je policija na nasilje upoznala najmanji broj, i to svega 7 ili 2 %.

Odnos sa vršnjacima	Broj učenika	Postotak
Dobar, s povremenim nesuglasicama, prepirkama ili blažim svadama.	179	53.4
Izvrstan.	133	39.7
Pasivan, ne upuštam se u razgovore niti se igram ili družim.	21	6.3
Agresivan, često započinjem svađu.	1	0.3
Loš, često sam žrtva nekog oblika nasilja.	1	0.3

Tablice 1. i 2. prikazuju odgovore učenika na pitanja kako bi opisali svoj odnos s vršnjacima (1) te u kojoj je mjeri prisutno nasilje u školi (2).

Tablica 1. Odgovori ispitanika na pitanje kako bi ocijenili svoj odnos s vršnjacima u školi

Odnos sa vršnjacima.	Broj učenika	Postotak
Vrlo rijetko (jednom u polugodištu).	112	33.4
Rijetko (jednom mjesečno).	80	23.9
Često (jednom tjedno).	69	20.6
Nikad (ne pojavljuje se).	51	15.2
Vrlo često (svaki ili svaki drugi dan).	23	6.9

Tablica 2. Odgovori ispitanika o prisutnosti nasilja u školi

Od ukupnoga broja ispitanika (335) – 258 učenika ili 77 % izjavilo je da je tijekom dosadašnjega školovanja bilo žrtva vršnjačkoga nasilja. U Tablici 3. prikazani su rezultati istraživanja o pretrpljenom nasilju prema dobi, odnosno razredu koji su pohađali kada su prvi put doživjeli vršnjačko nasilje, prema čemu je vidljivo da se 65,5 % nasilja dogodi u prva tri razreda osnovne škole. U Tablici 4. prikazan je postotak procijenjenih pojedinih vrsta nasilja koje su proveli učenici u školi. Prema mišljenju i iskustvima

učenika najzastupljenije je psihološko nasilje za koje su učenici odgovorili da se događa često i vrlo često sa 47,8 %, a najmanje je zastupljeno seksualno nasilje sa 63 % odgovora učenika da se ne događa nikada. Tablicama 5. i 6. prikazani su odgovori na pitanja o spolu i dobi počinitelja nasilja. Prema mišljenju i iskustvima 56,4 % ispitanih učenika počinitelji nasilja su podjednako i dječaci i djevojčice, a 63,5 % ispitanih učenika smatra kako nasilje nad drugom djecom čine učenici viših razreda.

Doživljeno nasilje - prema dobi	Broj učenika	Postotak
1. razred	55	21.3
2. razred	57	22.1
3. razred	57	22.1
4. razred	36	13.9
5. razred	36	13.9
6. razred	10	3.9
7. razred	4	1.6
8. razred	3	1.2

Tablica 3. Doživljeno nasilje prvi puta, prema dobi – razredu koji je učenik pohađao (77 % ili 258 ispitanika izjavilo je da je bilo žrtva vršnjačkoga nasilja)

Vrsta nasilja	Nikad	Vrlo rijetko	Rijetko	Često	Vrlo često
Fizičko nasilje	14.6	28.4	32.2	18.5	6.3
Psihološko nasilje	11.6	20.3	20.3	35.5	12.3
Seksualno nasilje	63	21.7	9	3	3.3
Socijalno nasilje	19.1	18.5	23	26.3	13.1
Ekonomsko nasilje	50.7	31.4	13.1	3.3	1.5
Elektroničko nasilje	27.5	20.9	20.3	17.9	13.4

*Izraženo u postotku

Tablica 4. Prikaz postotka slaganja učenika u vezi mišljenja o pojavnim oblicima nasilja u školi

Nasilnici po spolu	Broj učenika	Postotak
Podjednako i dječaci i djevojčice	189	56.4
Dječaci	141	42.1
Djevojčice	5	1.5

Tablica 5. Odgovori ispitanika na pitanje o tome tko su nasilnici po spolu

Nasilnici po dobi	Broj učenika	Postotak
Učenici viših razreda	213	63.5
Vršnjaci	93	27.8
Učenici nižih razreda	20	6
Odrasli	9	2.7

Tablica 6. Odgovor ispitanika na pitanje tko su nasilnici prema dobi, jesu li to vršnjaci, učenici nižih ili viših razreda ili odrasli

Tablica 7. prikazuje postotke odgovora ispitanika na doživljene neugodnosti koje su učenicima događale u školi, a iz iste je vidljivo da je ukupno 26,5% učenika bilo često i vrlo često ogovarano, što je najbrojnije od ponuđenih odgovora, a slijedi ga fizičko nasilje, odnosno 17,4% učenika često je i vrlo često pretrpjelo

udarac ili je bilo odgurnuto, i to unatoč ograničenjima vezanim za kontakte i za određeno vrijeme praćenja nastave kod kuće zbog sprečavanja širenja pandemije. Tablica 8. prikazuje odgovore ispitanika o osjećajima nakon pretrpljenoga nasilja, pri čemu prevladavaju ljutnja i tuga.

Doživljene neugodnosti u školi	Nikad	Vrlo rijetko	Rijetko	Često	Vrlo često
Bio sam omalovažavan.	42,1	27,7	16,7	9	4,5
Bio sam ponižen putem mreža ili grupa.	62,3	20	8,7	5,7	3,3
Netko mi je prijetio.	68,7	17,8	8,7	3,6	1,2
Netko me udario ili gurnuo.	31	30,7	20,9	11,6	5,8
Netko me tukao.	74	14,6	5,4	3	3
Netko mi je namjerno uništio stvari.	60	23,9	11	3,3	1,8
Netko mi je ukrao stvari.	73,1	17,3	5,1	2,1	2,4
Netko me na silu tražio novac.	94,3	4,5	0,6	0,3	0,3
Bio sam isključivan iz igre ili rada u grupi.	48,7	29,8	8,7	9	3,8

Netko me ogovarao.	26,6	26,3	20,6	14	12,5
Netko me je dodirivao po tijelu da mi je bilo neugodno.	82,4	10,4	3,6	2,1	1,5
Primio sam SMS ili drugu poruku nepristojnog sadržaja.	74,6	10,7	7,2	3,9	3,6
Vrijedali su me na osnovi identiteta, vjeroispovijesti ili nacionalnosti.	83,9	7,8	3,9	2,1	2,3

*Izraženo u postotku

Tablica 7. Odgovori ispitanika o učestalosti pojedinih neugodnosti koje su doživjeli u školi

Emocije žrtava nasilja	Broj učenika	Postotak
Bio sam ljut.	137	35
Bio sam tužan.	116	29,7
Bio sam uplašen.	74	19
Bio sam bespomoćan.	33	8,4
Ostalo.	31	7,9

Tablica 8. Odgovor ispitanika na pitanje kako su se osjećali kada su bili žrtve nasilja

Karakteristike nasilnika	Broj učenika	Postotak
Agresivan	199	14,5
Zlonamjeran	178	13
Sebičan	172	12,5
Iskorištava druge	148	10,8
Zloban	143	10,4
Neodgovoran	140	10,2
Dominantan	108	7,9
Nepromišljen	108	7,9
Nervozan	52	3,8
Napet	51	3,7
Nepouzdan	46	3,3
Razdražljiv	28	2

Prema mišljenju ispitanih učenika najčešće karakteristike činitelja nasilja su agresivnost, zlonamjernost, sebičnost i iskorištavanje drugih (Tablica 9.), a najčešće žrtve nasilja su djeca s tjelesnim ili intelektualnim poteškoćama i učenici niskog samopouzdanja (Tablica 10.). Da nikada nisu bili nasilni prema vršnjacima, ističe 61,5 % ispitanika, a slijedi ih 21,2 % koji su na nasilje odgovorili nasiljem ako su bili izazvani. (Tablica 11.).

Tablica 9. Mišljenje ispitanika o najčešćim karakteristikama učenika koji čine vršnjačko nasilje (ispitanici su mogli odabrati do četiri najuočljivije)

Žrtve nasilja	Nikad	Vrlo rijetko	Rijetko	Često	Vrlo često
Novi učenik u školi.	29.3	32.2	19.1	16.1	3.3
Osoba niskog samopouzdanja.	22.3	28.7	20	21.5	7.5
Osoba s prethodnim traumatskim iskustvima.	33.7	24.5	20	16.1	5.7
Nadareno dijete, koje se ističe.	29	24.4	25.1	14	7.5
Dijete s tjelesnim ili intelektualnim teškoćama.	31	21.3	15.2	20.6	11.9
Dijete različitog kulturnog ili vjerskog podrijetla.	37.6	23.3	15.5	15.2	8.4

*izraženo u postocima

Tablica 10. Mišljenje ispitanika o tome tko su žrtve vršnjačkoga nasilja

Iskustva ispitanika kao počinitelja nasilja	Broj učenika	Postotak
Ne, nikad.	206	61.5
Samo ako sam bio izazvan.	71	21.2
Samo ponekad iz zabave.	27	8
Da, samo verbalno.	25	7.5
Da, fizički.	5	1.5
Da, često (verbalno i fizički).	1	0.3

Tablica 11. Odgovor ispitanika na pitanje jesu li i sami bili počinitelji vršnjačkoga nasilja

Dio upitnika koji se odnosio na iskustvo vršnjačkog nasilja u vrijeme pandemije i mišljenja ispitanika (Tablice 12. i 13.) ukazuje na to da je ono, prema mišljenju ispitanika, u vrijeme pandemije bilo u porastu (to je ocijenilo 45,1 % ispitanika), a po vrstama najveći porast zabilježen je kod elektroničkoga nasilja (56 %). Ispitanici smatraju da je za vrijeme pandemije u porastu i fizičko, socijalno, psihičko i seksualno nasilje.

Količina nasilja prije i za vrijeme pandemije	Broj učenika	Postotak
U porastu	151	45.1
Manje je nasilja	96	28.6
Podjednako	88	26.3

Tablica 12. Odgovor ispitanika na pitanje o kretanju vršnjačkoga nasilja u vrijeme pandemije

Vrste nasilja koje su u porastu za vrijeme pandemije	Broj učenika	Postotak
Elektroničko	103	56
Fizičko	27	14.7
Socijalno	25	13.6
Psihičko	21	11.4
Seksualno	8	4.3
Ekonomsko	0	0

Tablica 13. Odgovor ispitanika na pitanje koje su vrste vršnjačkoga nasilja u porastu u vrijeme pandemije koronavirusa

Dio upitnika vezan za reakciju na nasilje i odgovori ispitanika ukazuju na to da je najveći broj njih, i to 44,2 %, nasilje prijavljivalo učitelju kad ga je uočilo nad drugim učenikom, a suprotno tome, 1,2 % pridružuje se nasilnicima i 11,6 % promatra, ali ne odobrava (Tablica 14.).

Kada su sami žrtve, prema rezultatima iz Tablice 15., ispitanici na isto najčešće reaguju uzvraćanjem na isti način (28,1 %) dok je također 28,1 % ispitanika odgovorilo da nikada nije bilo žrtva. Velik je postotak, i to 19,4 %, onih koji su mišljenja da na nasilje ne obraćaju pažnju.

Reakcije učenika na uočeno nasilje	Broj učenika	Postotak
Javim dežurnom učitelju.	148	44.2
Branim žrtvu.	125	37.3
Promatram, ali ne odobravam.	39	11.6
Ostalo.	19	5.7
Pridružujem se nasilnicima.	4	1.2
Ekonomsko	0	0

Tablica 14. Odgovor ispitanika na pitanje o njihovoj reakciji na nasilje naspram drugoga učenika

Reakcije učenika na doživljeno nasilje	Broj učenika	Postotak
Nitko nije bio nasilan prema meni.	94	28.1
Uzvraćam na isti način.	94	28.1
Ne obraćam pažnju, nije me briga.	65	19.4
Molim za pomoć odrasle osobe.	50	14.9
Povlačim se.	32	9.5

Tablica 15. Odgovor ispitanika na pitanje o njihovoj reakciji na nasilje – kada su oni žrtve

Osim najčešćega odgovora učenika da nisu bili žrtve nasilja (37,3 %), idući najzastupljeniji odgovor od 27,8 % roditelja učenika koji su doživjeli nasilje je da to nasilje prijavljuju djelatnicima škole (Tablica 16.). Ti djelatnici, prema mišljenju 82,4 % ispitanika, poduzimaju odgovarajuće mjere nakon kojih se nasilje smanjuje ili prestaje (Tablica 17.). Tablica 18. ističe da je u

Reakcije roditelja	Broj učenika	Postotak
Nikada nisam bio žrtva nasilja.	125	37.3
Obavijeste razrednika ili stručnog suradnika u školi.	93	27.8
Kažu da se branim.	76	22.7
Ostalo.	24	7.1
Ne poduzimaju ništa jer kažu da su to dječja posla.	10	3
Samo poslušaju i ništa ne poduzimaju.	5	1.5
Ne vjeruju mi.	2	0.6

Tablica 16. Odgovor ispitanika na pitanje o reakciji njihovih roditelja kada im prijave nasilje

54,9 % slučajeva najzastupljenije mišljenje ispitanika na reakciju policije na prijavljeno nasilje poduzimanje mjera policije nakon kojih nasilje prestaje ili se smanji. 1 % učenika ističe da im roditelji, djelatnici škole i policajci ne vjeruju kada prijavljuju nasilje, a 13,5 % mišljenja je da policajci poslušaju i ne poduzmu ništa ili uopće ne vjeruju djeci.

Reakcije djelatnika škole	Broj učenika	Postotak
Poduzmu odgovarajuće mjere nakon kojih se nasilje smanji ili prestane.	276	82.4
Poslušaju, ali ništa ne poduzimaju.	29	8.6
Ostalo.	20	6
Ne vjeruju prijavitelju nasilja.	6	1.8
Ne slušaju sa pažnjom i ne poduzimaju ništa.	4	1.2

Tablica 17. Odgovor ispitanika na pitanje o reakciji djelatnika škole po učeničkoj prijavi nasilja

Reakcije policije	Broj učenika	Postotak
Poduzmu odgovarajuće mjere nakon kojih se nasilje smanji ili prestane.	184	54.9
Ostalo.	100	29.8
Poslušaju, ali ništa ne poduzimaju.	32	9.6
Policajci ne vjeruju djeci prijaviteljima.	13	3.9
Ne slušaju sa pažnjom i ne poduzimaju ništa.	6	1.8

Tablica 18. Odgovor ispitanika na pitanje o reakciji policijskih službenika po učeničkoj prijavi nasilja

Svega 2,4 % ispitanika žrtava nasilja prijavilo bi nasilje policijskim službenicima, a najveći postotak, i to 40,6 %, roditeljima (Tablica 19.).

Osobe kojima bi se učenici obratili za pomoć	Broj učenika	Postotak
Roditeljima	136	40.6
Učiteljima	76	22.7
Pedagogu/psihologu	52	15.5
Prijateljima	33	9.8
Ostalo	18	5.4
Braći ili sestrama	12	3.6
Policijcu ispred škole	8	2.4

Tablica 19. Odgovor ispitanika na pitanje kome bi prijavili da su žrtve nasilja

Rasprava

Glavni cilj ovoga istraživanja bio je istražiti učestalost i oblike vršnjačkoga nasilja te utvrditi percepciju učenika o problematici vršnjačkoga nasilja. 258 ispitanika ili 77 % od ukupnoga broja (335) doživjelo je neki oblik nasilja, što je u okvirima recentnih istraživanja provedenih prije pandemije u Hrvatskoj, Reić, Ercegovac (2016) i Vlah i Pergar (2014). Prevladavajući stav ispitanika o vršnjačkom nasilju u vrijeme pandemije koronavirusa ukazuje na to da je nasilje u porastu, što je mišljenje 45,1 % ispitanika, 26,3 % ispitanika ima stav da je na podjednakoj razini kao i prije pandemije, a 28,6 % mišljenja je

da je nasilja manje. Pri tome, 56 % ispitanika ima stav da najveći porast u pandemiji ima električno nasilje, što se može djelomično povezati s većom potrebom korištenja sredstava komunikacije i mreža u pandemiji, no 14,7 % ispitanika stava je da je u vrijeme pandemije i fizičko nasilje u porastu, te njih 11,4 % smatra da je u vrijeme pandemije zabilježen porast psihičkoga nasilja. Tako peta hipoteza vezana za nasilje u vrijeme pandemije, koja je pretpostavljala da je manje vršnjačkoga nasilja u pandemiji zbog ograničenja u kontaktima – nije potvrđena. Rezultati percepcije o nasilju u školi ukazuju na to da najveći broj ispitanika (33,4 %) ocjenjuje da je vršnjačko nasilje u istraživanoj školi vrlo rijetko (jednom u polugodištu), zatim njih 23,9 % ocjenjuje da je isto rijetko (jednom mjesečno) dok je ukupno 27,5 % ispitanika mišljenja da je isto često (jednom tjedno) i vrlo često (svaki ili svaki drugi dan). Suprotno tome, 15,2 % ispitanika mišljenja je da se vršnjačko nasilje nikad ne pojavljuje. Od 77 % ispitanika koji su izjavili da su tijekom dosadašnjega školovanja bili žrtva vršnjačkoga nasilja najviše njih je istaknulo da je nasilje doživjelo u nižim razredima, i to u drugom i trećem razredu (22,1 %), zatim u prvom (21,3 %), ali je nakon petoga razreda taj postotak opao da bi u osmom razredu iznosio svega 1,2 %. Rezultat o pretrpljenom nasilju u nižima razredima, odnosno u toj dobi, bitno je različit pokazatelj od recentnoga istraživanja Reić, Ercegovac (2016) u kojemu se, uz ostale, navodi da učestalost nasilja raste s dobi. Rezultati ukazuju na to da su najčešći pojavnici nasilja u vrijeme pandemije psihičko nasilje (12,3 % vrlo često i 35,5 % često), što je ukupno 47,8 %, zatim socijalno nasilje (13,1 % vrlo često i 26,3 % če-

sto), što je ukupno 39,4 %, elektroničko nasilje (13,4 % vrlo često i 17,9 % često), što je ukupno 31,3 %. Više od polovice ispitanika (56,4 %) mišljenja je da su dječaci i djevojčice podjednako zastupljeni kao počinitelji vršnjačkoga nasilja dok je 42,1 % mišljenja da su dječaci češći počinitelji, a 1,5 % mišljenja je da su to djevojčice, a 63,5 % ispitanika stava je da su učenici viših razreda češći nasilnici, 27,8 % mišljenja je da su to vršnjaci, 6 % mišljenja je da su to učenici nižih razreda, a 2,7 % odrasli. Od oblika nasilnih ponašanja kojima su učenici izloženi najzastupljenije je ogovaranje za koje je 12,5 % ispitanika istaknulo da su *vrlo često* žrtve ogovaranja, njih 14 % često dok ih 26,6 % nikad nije ogovarano. 5,7 % ispitanika istaknulo je da je *vrlo često* pretrpjelo udarac ili bilo odgurnuto, njih 11,6 % navodi da je to bilo *često*, a 31 % ispitanika navodi da nije nikada doživjela navedeno. 4,5 % ispitanika *vrlo često* je bilo omalovažavano, 9 % njih *često*, a 42,1 % nije nikada bilo omalovažavano. Najčešći proživljeni osjećaj na doživljeno nasilje bila je ljutnja (35 %) – 29,7 % djece nakon doživljenoga nasilja osjećalo se tužno, 19 % uplašeno te 8,4 % bespomoćno. Reakcije na doživljeno nasilje najčešće su (28,1 %) uzvratanje istom mjerom, 19,4 % ne obraća pažnju i nije ih briga za to, 14,9 % ih traži pomoć odraslih, a 9,5 % ih se povlači pred nasilnicima. 61,5 % ispitanika ističe da nikad nije činilo vršnjačko nasilje, 21,2 % samo ako su bili izazvani (što odgovara prethodnom pokazatelju o reakciji na nasilje), 8 % da je to činilo iz zabave, 7,5% samo verbalno, a 1,5 % fizički. Kada su svjedoci nasilja nad drugim učenikom, 44,2% ispitanika prijavi ga nastavniku, 37,3 % brani žrtvu, 11,6 % promatra, ali ne odobrava itd. Time je potvrđena i četvrta

hipoteza da učenici različito reagiraju na nasilje. U slučaju najčešćih vrsta i oblika tako je potvrđena prva hipoteza, a ostali pokazatelji, osim da su i dječaci i djevojčice podjednako zastupljeni kao činitelji nasilja, uglavnom su u okvirima ranijih istraživanja (Reić, Ercegovac, 2016; Vlah i Pergar, 2014; WHO, 2016; Buljan, Flander, Šostar, 2011; CMS, 2014).

Rezultati potvrđuju i drugu i treću hipotezu koje su vezane za karakteristike nasilnika i žrtve jer ukazuju na to da je 14,5 % ispitanika mišljenja da su počinitelji vršnjačkoga nasilja agresivni, zatim zlonamjerni i sebični (13 %), 10,8 % mišljenja je da počinitelji iskorištavaju druge, 10 % da su zlobni i neodgovorni te 8 % dominantni i nepromišljeni. 21,5 % ispitanika mišljenja je da su žrtve vršnjačkoga nasilja *često* osobe niskoga samopouzdanja, 16,1 % osobe s ranijim traumama vezanim za vršnjačko nasilje, te 20,6 % djeca s intelektualnim ili tjelesnim poteškoćama itd. Rezultati istraživanja ukazuju da ispitanici po pitanju povjerenja u slučajevima vršnjačkoga nasilja imaju najviše povjerenja u roditelje kojima bi 40,6 % ispitanika prijavio da su žrtve nasilja, zatim vjeruju učiteljima, pedagogima i psiholozima, a u najmanjem postotku, i to 2,4 %, policijskim službenicima. Iz iskustva ispitanika ili njihovih prijatelja kojima su se povjerali, vidi se različita reakcija roditelja, školskoga osoblja i policijskih službenika po prijavi za nasilje, čime je potvrđena šesta hipoteza jer kada učenici prijave nasilje roditeljima, oni se u najvećem postotku (27,8 %) obrate djelatnicima škole, 22,7 % im kaže da se brane. 82,4 % ispitanika ističe kada obavijest o nasilju dobiju djelatnici škole, isti poduzmu odgovarajuće mjere nakon čega nasilje prestaje ili se smanjuje, 8,6 % mišljenja

je da poslušaju, ali ništa ne poduzimaju. 54,9 % ispitanika mišljenja je kada se nasilje prijavi policijskim službenicima, isti poduzimaju odgovarajuće mjere nakon čega nasilje prestaje ili se smanjuje. 29,8 % odabralo je odgovor *ostalo*, a 9,6 % mišljenja je da policajci poslušaju, ali ništa ne poduzmu.

4. Zaključak

Istraživanje mišljenja učenika u dobi od četvrtog do osmog razreda osnovne škole o vršnjačkom nasilju u vrijeme pandemije koronavirusa ukazuje na to da ispitanici imaju dobar ili izvrstan odnos s vršnjacima, da su dobro informirani o vršnjačkom nasilju, no ipak postoji potreba dodatne informiranosti. Ispitanike o nasilju u najvećoj mjeri informiraju roditelji, zatim razrednici, doznaju iz medija, a policija ih o nasilju informira u najmanjoj mjeri. Nasilje se najčešće prijavljuje ili bi ga prijavili roditeljima, a dobar je postotak reakcije i rezultata rada po prijavi o nasilju i mjera koje poduzmu škola i policija. Jedan je od pokazatelja na kojemu svakako treba poraditi da bi učenici u najmanjem postotku nasilje prijavili policijskim službenicima. Usmjerenost preventivnih aktivnosti u narednom razdoblju (koje škola poduzima samostalno ili u suradnji s drugim subjektima, temeljem rezultata istraživanja) treba biti na psihološko, socijalno, elektroničko i fizičko nasilje, i to prema učenicima razredne nastave, i podjednako prema dječacima i djevojčicama. Omalovažavanje, ogovaranje, prijetnje, isključivanje iz grupe, udaranje i odguravanje djece s intelektualnim i fizičkim poteškoćama, s ranijim traumama, kao i onih s niskim pouzdanjem tre-

baju biti temelji za teme za edukacije, radionice i druge oblike odgoja djece čime će se direktno utjecati na smanjenje najčešćih oblika vršnjačkoga nasilja u školi. Također agresivnost, zlomjernost, sebičnost i iskorištavanje drugih treba rano prepoznavati i identificirati kod učenika jer su to potencijalne karakteristike počinitelja te ih treba prevenirati na vrijeme, sukladno mogućnostima. Kriza u vrijeme pandemije dovela je, prema ispitanicima, do porasta vršnjačkoga nasilja. Prestankom krize neće prestati ili se smanjiti postotak vršnjačkoga nasilja, stoga je nužno nastaviti sa svim ranijim preventivnim aktivnostima u školi i planirati nove.

Literatura

1. Ajduković, M., Keresteš, G. (2020). Etički kodeks istraživanja s djecom. Zagreb: Vijeće za djecu Republike Hrvatske.
2. American Psychological Association. (2022). *Bullying*. Washington: (<https://www.apa.org/topics/bullying> - 17.5.2022)
3. Baldry, A. C. (2003). *Bullying in schools and exposure to domestic violence*. Washington: Child Abuse and Neglect.
4. Buljan Flander, G. i Šostar, Z. (2011). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Po-liklinika za zaštitu djece grada Zagreba. (<http://www.poli-klinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/> - 17.5.2022).
5. Centar za mirovne studije. (2014). *Rezultati istraživanja o vršnjačkom nasilju i skup 'Nasilje ostavlja tragove'*. Zagreb: (<https://www.cms.hr/hr/gradanski-odgoj-i-mirovno-obrazovanje/rezultati-istrazivanja-o-vrsnjackom-nasilju-i-skup-nasilje-ostavlja-tragove> - 21.5.2022)

6. Connolly, P., Keenan, M. (2000). *Racial Attitudes and Prejudice in Northern Ireland*. Belfast: NISRA (<http://www.nisra.gov.uk/feature/opps.html>).
7. Crick, N. R., Nelson, D. A. (2002). *Relational and physical victimization within friendships: Nobody told me there'd be friends like these*. Washington: Journal of Abnormal Child Psychology, 30, 599-607.
8. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. (2018). *Nacionalni dan borbe protiv vršnjačkog nasilja*. Zagreb: (<https://www.hzjz.hr/aktualnosti/nacionalni-dan-borbe-protiv-vrsnjackog-nasilja/> - 15. 5. 2022).
9. Labaš, D., Maleš, D. (2017). *Percepcija etičnosti elektroničkih medija kod adolescenata u kontekstu sociodemografskih obilježja i medijske pismenosti*. Zagreb: Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. XV No. 2.
10. Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Olweus, D. (1994.a), *Bullying at school: long-term outcomes for the victims and an effective school-based intervention program*. New York: U: L. R. Huesmann (ur.), *Aggressive behavior: current perspectives*, Plenum Press.
12. Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. (2010). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Grad Zagreb.
13. Pregrad, J., Bouillet, D., Mikulić, M., Pejnović, S., Šterk, T., Tomić Latinac, M. (2007). *Projekt za sigurno i poticajno okruženje u školama – prevencija i borba protiv nasilja među djecom*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
14. Randall, P. (1997). *Adult bullying: Perpetrators and victims*. London: Routledge.
15. Reić, Ercegovac, I. (2016). *Doživljeno vršnjačko nasilje: relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Školski vjesnik, Časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu.
16. Pravobranitelj za djecu Republike Hrvatske. (2022). *Djeca na čekanju, dječja prava u vrijeme pandemije 2020-2021*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu Republike Hrvatske. (<https://dijete.hr/hr/pravobraniteljica-o-djecjim-pravima-u-vrijeme-pandemije-djeca-na-cekaju/-21.5.2022>)
17. Reić, Ercegovac, I. (2016). *Doživljeno vršnjačko nasilje: relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom*. Split: Školski vjesnik : časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu
18. Rigby, K. (1996). *Bullying in schools and what to do about it*. Melbourne: ACER.
19. Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
20. Sesar, K. (2011). *Obilježja vršnjačkog nasilja*. Zagreb: Ljetopis socijalnog rada, Pravni Fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
21. UNICEF. (2012). *Program prevencije vršnjačkog nasilja za sigurno i poticajno druženje u školama*. Zagreb: (https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Stop_nasilju_medju_djecom_prirucnik.pdf - 22. 5. 2022)
22. Ženska soba. (2017). *Reagiraj elektroničko seksualno nasilje nad i među djecom i mladima*. Zagreb: Ženska soba - Centar za seksualna prava. (<http://zenskasoba.hr/docs/Bro%C5%A1u-ra%20REAGIRAJ.pdf> – 17.5.2022)
23. Srednja.hr. (2022). *Vršnjačko nasilje veliki je problem, a kako prepoznati da je nasilnik vaše*

dijete? *Stručnjakinja ima nekoliko savjeta*. Zagreb: News portal za studente i srednjoškolce u Hrvatskoj. (<https://www.srednja.hr/istaknuto/vrsnjacko-nasilje-veliki-je-problem-a-kako-prepoznati-da-je-nasilnik-vase-dijete-strucnjakinja-ima-nekoliko-savjeta/> - 21. 5. 2022)

24. Vlah, N. i Perger, S. (2014). *Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom*

kod učenika osnovne škole. Zagreb: Kriminologija i socijalna integracija.

25. WHO. (2006). *The health behaviour in school-aged children: Who collaborative cross-national study*. Ženeva: (https://www.euro.who.int/___data/assets/pdf_file/0005/53852/E91416.pdf- 22.5.2022)

Summary

Peer violence during the Coronavirus Pandemic - the perception of students in primary school (grades 4 to 8)

Peer violence is a complex and pervasive phenomenon that can have serious psychophysical consequences, especially if it is prolonged. The coronavirus pandemic is a crisis that has affected all spheres of social life and has left numerous consequences on citizens, including children. The aim of the study was to explore the frequency and forms of peer violence with respect to age and gender, determine students' perception of the issue of peer violence, identify students' perception of the characteristics of perpetrators and victims, and examine the ways in which victims, observers, parents, school staff, and police officers react to violence. The study involved 335 students from one elementary school, including 168 male students and 167 female students in grades four to eight. General data and information about students' perceptions of violence, its forms, characteristics, and reactions to peer violence were collected through a research questionnaire. The results of the study indicate that both boys and girls equally engage in violence, particularly students in higher grades. Violence has increased since the beginning of the coronavirus crisis, and electronic violence is on the rise. The most common form of violence that students have experienced or witnessed is psychological violence, specifically gossip, which they report as the most common unpleasant experience. According to students, the most prominent characteristics of bullies are aggressiveness, malice, selfishness, and exploitation of others, while victims are often perceived as students with difficulties. Victims of violence usually respond by retaliating in kind, observers inform teachers, parents inform school staff, and school staff and police take appropriate measures to reduce or stop violence.

Keywords: *peer violence, students' perception, elementary school students, pandemic, reactions to violence*